

میزگرد شیعیان عراق و سناریوهای فراروی آمریکا در منطقه

شیعیان عراق باتوجه به جمعیت‌شان چه نقشی در حکومت عراق از ابتدا داشته‌اند؟ گزینه‌های پیش روی عراق در برابر شیعیان چیست؟ رابطه شیعیان با ایران و نظر مردم عراق نسبت به حضور آمریکا در کشورشان چه می‌باشد؟ نظر حکومت‌های منطقه نسبت به دولت شیعی در عراق چیست؟ نهایتاً، سناریوی آمریکا برای عراق چیست؟ آیا آمریکا خواهان برسرکارآمدن حکومت سنی می‌باشد یا شیعی، یا به دنبال گزینه دیگری است؟ آمریکا چه نظری نسبت به بعثیون دارد؟ و بالاخره اینکه هدف از سرکاربرگرداندن افراد حزب بعث چه می‌باشد؟ سؤالات بالا و سؤالات دیگری که ممکن است به ذهن هر فرد نسبت به وضعیت عراق خطور کند تا حدی توسط دکتر هاشمی رئیس مرکز تحقیقات (غیردولتی) عراق در ۲۷ آذر ۱۳۸۵ در جلسه‌ای در دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی پاسخ داده شد. در زیر گزارشی از این سخنرانی ارائه می‌شود.

مرکز تحقیقات کامپیوتر علوم اسلامی

تقویت صدام توسط غرب این باور است که شیعیان هر جا هستند و هر نظری که دارند خواهان استمرار حکومت جمهوری اسلامی ایران می‌باشند. علت دوم تقویت صدام مقابله با ایران بود، لذا طرح خاورمیانه جدید را برنامه‌ریزی کردند و خود آمریکا رسماً وارد صحنه شد و فعلاً در عراق حضور دارد.

به این ترتیب دو گزینه پیش رو است.

۱- شیعیان را حذف کنند همان‌طور که در زمان حکومت عثمانی شد. (آیت‌الله سیستانی معتقد بود اگر انتخابات صورت بگیرد تجربه غربی‌ها و عثمانی‌ها ادامه

جمعیت شیعیان عراق ۶۵ درصد کل جمعیت است. عثمانی‌ها در طول چهار قرن سیطره بر عراق هیچ سهمی برای شیعیان قائل نبودند. بعد از اشغال عراق توسط انگلیس این روند ادامه پیدا کرد. به طور کلی حمایت حکومت از سنی‌های سنتی به یک اصل تبدیل شده بود.

در عصر حاضر شیعیان تلاش کردند از طریق نخبگان، سهمی برای خود به دست آورند. شخصیت‌های برجسته در صدر این تلاش، آیت‌الله حکیم و آیت‌الله صدر هستند. شیوه غربی‌ها به گونه‌ای بود که وانمود کردند شیعیان با مشکلاتی روبرو خواهند شد. یکی از علل

پیدا نخواهد کرد، لذا اصرار داشت انتخابات در عراق برپا شود تا شیعیان به حق قانونی خود برسند. حال می‌بینیم که این خواسته تحقق پیدا کرد یعنی شیعیان به دنبال انتخابات بر سر کار آمدند).

۲- با شیعیان کنار بیایند؛ حال یک سؤال اصلی مطرح می‌شود و آن این است که آمریکا با شیعیان که اکثریت هستند و فعلاً در رأس حکومت می‌باشند چه برخوردی خواهد داشت؟

باید گفت این که آمریکا این حکومت را تأیید کند و آن را گزینه مطلوب بداند ممکن نیست، زیرا به اعتقاد آمریکا دو طرح وجود دارد:

۱. طرح آمریکایی خاورمیانه جدید؛ این طرح آمریکایی و بانی آن اسرائیل است و تمام منافع آن از آن آمریکا خواهد بود.

۲. در مقابل آن طرح بیداری اسلامی و محور اصلی آن ایران است. این پروژه اسلامی است و ملی و قومی نیست.

شورای امنیت سازمان ملل نیز نه به خاطر اسلامی بودن آن بلکه به خاطر ترس از طرح آمریکا، از طرح اسلامی حمایت کرد. همان طور که موضع چین و روسیه بود. بعد از فروپاشی شوروی و بلوک شرق، آمریکا از ایران و اینکه مبادا ایران و کشورهای منطقه بتوانند بلوک جدیدی در مقابل غرب تشکیل دهند، می‌ترسید. این طرح همانند طرح لبنان موفقیت‌های سیاسی و نظامی به همراه داشته است.

با وجود این دو طرح و با توجه به اینکه شیعیان عراق همگی طرفدار و همکار ایران هستند و با در نظر گرفتن این موضوع که نفت قابل توجهی در جنوب عراق یعنی منطقه شیعه‌نشین وجود دارد - هفتاد درصد معادن نفت عراق در قسمت شیعه‌نشین است - آیا حمایت از شیعیان عراق به این پروژه اسلامی کمک خواهد کرد؟

لذا با توجه به حمایت‌های ایران از شیعیان، تقویت شیعیان تقویت طرح اسلامی خواهد بود. بدین ترتیب روابط آمریکا با عراق تضعیف خواهد شد. کشورهای عربی به خصوص مصر، عربستان و اردن و امارات شدیداً مخالف سرکار آمدن شیعیان هستند و عربستان اعلام کرده است اگر شیعیان سر کار بیایند و سنی‌ها منزوی شوند حمایت ویژه‌ای از آنها به عمل خواهد آورد.

گزینه بعدی شکست و سقوط حکومت و تشکیل

حکومت ملی است. این هم انجام نخواهد شد زیرا:

۱. آمریکا نتوانسته در مقابل رژیم فعلی کارایی خود را نشان دهد. مردم عراق در عرض ۳ سال گذشته با آمریکا جنگیده‌اند لذا نمی‌تواند در مقابل شیعیان که حکومت، سلاح و ارتش دارد مقابله کند.

این حکومت قانونی است و براساس قطعنامه ۱۵۷۱ سازمان ملل مورد تأیید می‌باشد و آمریکا می‌داند که جمعیت ۶۵ درصدی شیعیان با او همراهی نخواهند کرد. لذا هر مقدار که هزینه کرده و در آینده نیز هزینه خواهد کرد، بی‌نتیجه خواهد بود.

سناریوی جدید چیست؟

اساساً آمریکا با اسلامی‌ها اعم از سنی و شیعه موافقت نخواهد کرد زیرا خواهان دموکراسی لائیک است. مراکز تحقیقاتی آمریکایی از طرح بیکر انتقاد کردند و گفتند شما اسلام‌گرایان را بر سر کار آوردید، در نتیجه آمریکا مجبور است راه دیگری انتخاب نماید. از آنجایی که نیروها و جریان‌ها داخل عراق که وابسته به آمریکا هستند ملی‌گرا و سکولار هستند و متأثر از فرهنگ غرب می‌باشند و طرح آمریکا روی کار آوردن افراد سکولار است، به همین دلیل نخواهند گذاشت این حکومت فعال و کارآمد باشد و با توجه به اینکه اقتصاد در دست آمریکاست حکومت ضعیف باقی خواهد ماند و در کنار آنها نیروهای ملی و بعثی تقویت

خواهند شد. با توجه به اینکه بعثی‌ها دارای طیف‌های مختلف هستند می‌شود گفت خط سکولار جایگزین آمریکا خواهد بود. باید گفت دو حزب آمریکایی باعث شدند که حکومت مالکی با بعثی‌ها مصالحه کند و براساس طرح آنها یازده هزار افسر ارشد بعثی بر سر کار برگردند. در مجموع ۲۵ هزار افسر جزء و سطح بالا به ارتش برخواهند گشت. این افسران در مراکز امنیتی، نظامی و وزارت‌خانه‌ها در حد مدیرکل و معاون وزیر خواهند بود.

بحث مصالحه با بعثی‌ها جدی می‌باشد و آمریکا تصریح کرده اگر مصالحه کامل مالکی صورت نگیرد حکومت او را با مشکل روبرو خواهد کرد. بوش تصریح کرده مصالحه کامل هنگامی صورت خواهد گرفت که ۴۰ هزار افسر به حکومت برگردند و این عملاً انقلابی علیه حکومت خواهد بود.

اطلاع دارید که به دنبال ایجاد کمیته ریشه‌کنی حزب بعث سی هزار بعثی تصفیه شدند که اینها باید مجدداً بر سر کار برگردند. در کنگره مصالحه و آشتی ملی که چندی قبل تشکیل شد اعلام شد که این کمیته باید منحل شود و همه به‌استثنای هزار نفر بر سر کار برگردند. از طرف دیگر با توجه به اینکه آمریکا هزینه‌ها و طرح‌های بازسازی را به‌عهده دارد از اجرای آنها جلوگیری می‌کند و چنین وانمود می‌کند که حکومت کارآمد نیست. خطر دیگر برای آمریکا ائتلاف یکپارچه شیعه است. از طرفی حزب‌الدعوه با مجلس اعلا اختلاف دارد، از طرف دیگر جریان صدر وجود دارد. لذا نتیجه این روند و فشار آمریکا این است که شیعیان در انتخابات شرکت فعال نخواهند داشت و طرح آمریکا پیاده خواهد شد.

اما اینکه چرا آمریکا خواهان بر سر کار آمدن سکولارها و بعثی‌ها است؟

اولاً: اگر یک حکومت اسلامی سر کار بیاید مخالف منافع برخی کشورهای عربی خواهد بود اما ایران مشکلی ندارد چون یک کشور اسلامی است.

ثانیاً: کشورهای عربی از جمله مصر، اردن، عربستان و امارات اصرار دارند حزب بعث بر سر کار برگردد. آمریکا هم تمایل دارد بعثی‌ها را برگرداند زیرا می‌داند تنها نیرویی که مقابل ایران می‌ایستد بعثی‌ها هستند و ضمناً توسط بعثی‌ها - که به نوعی خودشان تروریست هستند - می‌توانند بر اعمال تروریستی فائق آیند. اگر بعثی‌ها حکومت را در دست بگیرند کشورهای عربی از آنها حمایت خواهند کرد و تلاش بعثی‌ها باعث از بین رفتن شورشیان و پایان یافتن کشتارها خواهد شد، لذا این سناریو همه را راضی خواهد کرد.

این انقلاب نظامی نخواهد بود و طرح کودتای نظامی را نیز به‌دنبال نخواهد داشت بلکه یک فرآیند سیاسی است که نتیجه آن بر سر کار آمدن حکومت نجات ملی و فروپاشی و تفکیک ائتلاف شیعیان می‌باشد.

بخش پرسش و پاسخ

بعد از مطالبی که توسط آقای هاشمی مطرح شد سؤال و اظهار نظرهایی به شرح زیر از سوی شرکت‌کنندگان مطرح شد:

س: طرح آمریکا نشان از استیصال و درماندگی این کشور دارد. در داخل حکومت و کنگره آمریکا نسبت به یک سناریو اتفاق نظر وجود ندارد. ما با انسان و یک جریان تاریخی طرف هستیم و نه یک پدیده فیزیکی. از طرفی نوری مالکی از افسران ارتش سابق دعوت کرده و حتی حقوق آنها را پرداخته است. از طرف دیگر بعد از پیروزی دموکرات‌ها در کنگره آیت‌الله حکیم به آمریکا سفر کرد و راجع به طرح اعراب که نتیجه آن مقابله با نفوذ ایران در عراق است بحث و تبادل نظر کرده است. آیت‌الله حکیم با

بوش قرار گذاشت که نگرانی‌های آمریکا را برطرف کند و میلشییای شیعه را خلع سلاح نماید.

ج: درست است که تحرکاتی صورت می‌گیرد و طرح‌هایی در حال پیاده شدن است، لکن ما در صحنه بوده و خواهیم ماند. آنها نمی‌خواستند انتخابات باشد ولی ما کار خود را کرده و طرح آنها را خنثی می‌کنیم.

آیت‌الله سیستانی نیز تأکید کردند ما در صحنه می‌مانیم. اصرار کمیته بیکر بر این است که باید مصالحه انجام گیرد و بعثی‌ها سرکار برگردند ولی رهبران شیعه معتقدند باید در صحنه بمانند تا طرح اجرا نشود.

شما مشاهده می‌کنید نخست‌وزیر که فرمانده نیروهای مسلح است اعلام می‌کند نمی‌تواند حتی یک سرباز را جابجا کند. معنای آن این است که حکومت اختیار ندارد و آنها اجازه نمی‌دهند دولت کارآمد باشد.

کنگره اخیر مصالحه ۴ کمیته داشت و هیچ قطعنامه‌ای صادر نکرد. با بررسی مسائلی که در آنها می‌گذرد متوجه خواهید شد که در آینده بعثی‌ها سرکار خواهند آمد.

س: اگر ۳۰ هزار نیروی تصفیه شده بعثی بر سر کار برگردند از نظر شما سرنوشت کشور چه خواهد شد؟ افراد و سوریه چه نقشی خواهند داشت. همان‌طور که بیان شد یکی از توطئه‌ها تفرقه در بین شیعیان است چه راه‌کاری به نظر شما برای خنثی کردن این توطئه وجود دارد و نقش ایران در این رابطه چیست؟

ج: بحث افراد جدا از این بحث‌ها است، آنها به صورت فدرالی عمل می‌کنند و منابع نفتی را در اختیار دارند. در حال حاضر می‌بینیم فرودگاه بغداد برای بازسازی نیاز به ۱۰ میلیون دلار دارد ولی ۱۲۰ میلیون دلار برای فرودگاه اربیل اختصاص داده می‌شود. بصره با ۲ میلیون نفر جمعیت بودجه ده میلیون دلاری دارد و بودجه کردستان

۵۵۰ میلیون دلار است در حالی که جمعیت آن نصف است.

اما نقش سوریه با توجه به هم پیمانی آن با ایران؛

ایران و سوریه روابط استراتژیک دارند. سوریه معتقد است ایران پیشی گرفته و می‌خواهد از طریق احزاب اسلامی اهداف خود را دنبال کند. شما یک عکس از بشار اسد در عراق نمی‌بینید سوریه نمی‌خواهد سیاست ایران را دنبال کند. سوریه خود یک حکومت بعثی است.

س: مطالب مطرح شده کاملاً صحیح است لکن بعضی اوقات تأکید بر بعضی واقعیات‌ها اثر منفی دارد از آن جمله تأکید بر نقش شیعیان که باعث ترس بیشتر اکراد و تأثیر منفی بر کشورهای دیگر می‌شود. لذا بایستی دموکراسی مورد تأکید قرار گیرد. در بحرین نیز شاهد هستیم تأکید روی دموکراسی باعث شد که ۱۸ نماینده شیعه انتخاب شوند.

ج: ما به عنوان مراکز تحقیقاتی باید مسائلی که در عراق می‌گذرد از جمله نفوذ و حضور شیعیان در عراق را ارزیابی کنیم. اصولاً عراق یک کشور انقلابی است. در استقلال عراق علمای شیعه نقش مهمی داشتند. در نجف، شیعیان حوزه علمیه هزار ساله دارند و همان‌ها با استعمار انگلیس جنگیدند. در وضعیت فعلی دو طرح آمریکایی و طرح ایران در تقابل با یکدیگر هستند.

تحلیل انجام شده هم درست است و هم خطرناک. اگر بعثی‌ها وارد بدنه حکومت شوند تهدیدی جدی برای ایران خواهند بود. لذا ایران باید جدیت به خرج دهد.

برای عراق گزینه‌هایی وجود دارد که اهم آنها عبارتست از:

الف. بین‌المللی کردن تجارت

ب. حاکم شدن دیکتاتوری

ج. احتمال فروپاشی

د. اتصال گروه اکثریت به سایر کشورها.

ما باید به سمت منافع مشترک ایران و عراق برویم. لکن نباید باعث تحریک دیگر اقوام و کشورهای حوزه خلیج فارس شویم بلکه باید آنها را تحریک و تهییج به همکاری نمائیم. آمریکا براساس تئوری بازی حرکت می‌کند که اشتباه است.

ما با چند مسأله روبرو هستیم: فرقه‌های شیعه، مشکلات شیعه و مشکلاتی که آمریکا با آن مواجه است. شیعیان در عراق با چند مشکل مواجه هستند: ۱. مجموعه فعلی که به دلایل زیر مطلوب آمریکا نیست. الف. حضور مرجعیت و محوریت آن که آمریکا قبول ندارد.

ب. ائتلاف فعلی شیعیان به‌عنوان اکثریت.

ج. معارضین حکومت را در دست دارند که طرفدار ایران هستند.

لذا جریان حاضر و حاکم مورد تأیید آمریکا نبوده و آمریکا نمی‌خواهد آنها مشکلات را حل کنند.

۲. بحث اکراد و اهل تسنن

در عراق کردها به دنبال منافع خود هستند و آن را از شیعه طلب می‌کنند و نه سنی‌ها و نه آمریکا. لذا حکومت شیعی باید هم منافع کردها و هم مطالبات سنی‌ها را تأمین کند.

از طرف دیگر کردها به سمت استقلال حرکت می‌کنند. آنها کردستان را به کلی در دست دارند. در عین حال شیعیان باید به دنبال ائتلاف با کردها باشند.

۳. اختلافات داخلی شیعه

شیعیان در میان خود اختلاف اساسی دارند. حزب الدعوه سهم مساوی با مجلس اعلا می‌خواهد، نیروهای صدر نیز به علت طرفداری مردم از آنها سهم جدی می‌خواهند.

۴. کشورهای هم‌جوار مشکل دیگر هستند. آنها با حکومت و اقتدار شیعه مشکل دارند زیرا مخالف اقتدار ایران می‌باشند.

مسأله دیگر این است که عامه مردم بهبود وضع اقتصادی، امنیت و رفع اشغال را از حکومت شیعه فعلی مطالبه می‌کنند و کاری به موانع ندارند. حکومت شیعه تجربه حکومتی قومی ندارد لذا نمی‌تواند مدیریت کارآمد را اعمال کند. آمریکا در ابتدای کار مشکل اساسی آنها بود. آنها برای بعد از صدام برنامه‌ای نداشتند. از طرف دیگر در مسأله انحلال ارتش و حزب بعث آنها تنها ابزار اجرایی و مفید آمریکا بودند و هنگامی که این ابزار از دست داده شد زمینه حضور القاعده فراهم شد، کشورهای عرب منطقه نیز فشار غیرمستقیم بر آمریکا وارد می‌کنند. کردها نیز نمی‌خواهند بر کل عراق حکومت کنند آنها فقط کردستان را می‌خواهند. سنی‌ها مشکل دیگر آمریکا هستند در حالی که دوستان استراتژیک آمریکا هستند. آمریکا فکر می‌کرد می‌تواند روی شیعیان سکولار حساب کند که عملاً جواب نداد. لذا سناریوهای مطرح برای آمریکا عبارتند از:

الف. بحث دموکراسی که نتیجه آن شرایط فعلی است.

ب. بحث تجزیه: کردها مشتاق تجزیه هستند به شرط آنکه کرکوک را بگیرند. اما ترکیه کاملاً مخالف است. سنی‌ها و کشورهای عربی نیز به شدت مخالف هستند زیرا باعث اقتدار شیعیان خواهد شد که یک تهدید جدی برای آمریکا می‌باشد.

ج. برگشت حزب بعث و ایجاد حکومت دیکتاتوری.

زهره طاهری امین

گروه مطالعات استراتژیک و پایه